

РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

СКЛАДОВІ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ
«ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО
НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»COMPONENTS OF THE EDUCATIONAL PROGRAMME
OF THE TRAINING 'ORGANISATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS
IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION
IN BASIC SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS'

Стаття присвячена виокремленню компонентів освітньої програми тренінгу «Організація освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання в закладах базової середньої освіти». Спираючись на державні вимоги щодо розвитку інклюзивної освіти в новій українській школі, виходячи з моніторингового опитування педагогів Запорізької області щодо рівня сформованості інклюзивної компетентності педагогічних працівників закладів освіти, з метою підготовки педагогів закладів освіти до роботи в інклюзивному середовищі, була створена освітня програма тренінгу: «Організація освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання в закладах базової середньої школи».

Запропоновані теми тренінгу розроблялись з урахуванням основних принципів інклюзивної освіти. Основна мета тренінгу: сприяти формуванню в учасників тренінгу компетентностей, щодо ефективної роботи в інклюзивному освітньому середовищі відповідно до чинного нормативно-правового забезпечення, сучасного розуміння інклюзивного навчання. Відповідно до мети визначаються такі завдання: засвоєння основних принципів і цінностей інклюзивної освіти, опанування основних принципів і технологій організації освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища, оволодіння основними методами роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища, зокрема розроблення індивідуальної програми розвитку для дитини з особливими освітніми потребами, розширення знань про особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами (основи спеціальної педагогіки) та особливості їх навчання й виховання в умовах інклюзивного освітнього середовища, формування позитивного ставлення до інклюзивної освіти та професійний розвиток педагогічних працівників.

В статті надано аналіз останніх досліджень і публікацій, зазначені невирішені раніше загальні проблеми в питанні підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які працюють в інклюзивному освітньому середовищі. Представлено навчально-тематичний план тренінгу, розкривається зміст трьох модулів програми, наведені приклади різних форм роботи зі слухачами.

Ключові слова: тренінг, інклюзивна освіта, інклюзивні компетентності, інформаційний контент тренінгу.

The article is devoted to the allocation of components of the educational programme of the training 'Organisation of the educational process in the conditions of inclusive education in basic secondary education institutions'. Based on the state requirements for the development of inclusive education in the new Ukrainian school, based on a monitoring survey of teachers in Zaporizhzhya region on the level of inclusive competence of teachers in educational institutions, the training programme was created to prepare teachers of educational institutions to work in an inclusive environment: 'Organisation of the educational process in the context of inclusive education in basic secondary schools'.

The proposed training topics were developed taking into account the basic principles of the inclusive education. The main goal of the training is to promote the formation of competencies in the participants of the training to work effectively in an inclusive educational environment in accordance with the current regulatory framework and modern understanding of inclusive education. In accordance with the objective, the following tasks are defined: mastering the basic principles and values of inclusive education, mastering the basic principles and technologies of organising the educational process in an inclusive educational environment, mastering the basic methods of working in an inclusive educational environment, including the development of an individual development programme for a child with special educational needs, expanding knowledge about the peculiarities of the development of children with special educational needs (basics of special pedagogy) and the peculiarities of their education. The article provides an analysis of recent research and publications, identifies previously unresolved general problems in the issue of advanced training of teachers working in an inclusive educational environment.

The training curriculum is presented, the content of the three modules of the programme is revealed, and examples of various forms of work with students are given.

Key words: training, inclusive education, inclusive competences, information content of the training.

УДК 373.5.091.214.042-056.2/.3(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/81.1.5>

Авдєєва С.О.,

ст. викладач кафедри реабілітаційної педагогіки та здорового способу життя Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти Запорізької обласної Ради

Мінакова І.В.,

ст. викладач кафедри реабілітаційної педагогіки та здорового способу життя Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти Запорізької обласної Ради

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Одним з пріоритетів України на етапі її включення в європейський простір є забезпечення доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми

потребами. В Законі України «Про освіту» говориться про створення умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей,

здібностей та інтересів [1]. Саме в Законі України «Про освіту» зазначені такі основні поняття інклюзивної освіти як «інклюзивне освітнє середовище», «інклюзивне навчання», «універсальний дизайн у сфері освіти», «розумне пристосування», «індивідуальна програма розвитку» тощо.

У Концепції НУШ зазначено, що «у навчанні будуть враховані вікові особливості фізичного, психічного і розумового розвитку дітей [2]. Це вимагає від вчителя підвищення рівня інклюзивної та здоров'язбережувальної компетентності.

При складанні програми тренінгу ми керувались основними принципами інклюзивної освіти:

- Рівність та недискримінація. Кожна дитина має право на якісну освіту, яка враховує її індивідуальні особливості та потреби.
- Індивідуалізація навчання. Підхід до кожного учня має бути гнучким, з можливістю адаптації навчальних матеріалів, методик та середовища.
- Повага та прийняття різноманіття. Визнання та цінування унікальності кожної особистості сприяє створенню відкритого та толерантного середовища.
- Участь та співпраця. Активне залучення учнів, вчителів, батьків та громади до процесу навчання та прийняття рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема підготовки вчителя до роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, розглядалися в дослідженнях вітчизняних та закордонних науковців, зокрема С. Альохіної, М. Алексєєвої, Є. Агафонової, В. Бондаря, М. Гордона, Л. Гречко, О. Денисової, Л. Журавльова, В. Засенка, В. Зарецького, Н. Кирсти, А. Колупаєвої, О. Кутепової, О. Леханової, С. Митник, Н. Назарової, В. Поникарової, Н. Попової, Л. Савчук, Т. Сак, В. Синьова, О. Суворова, О. Таранченка, В. Тарасун, В. Тищенко, О. Хохліної, А. Шевцова, А. Шеманова, О. Ямбург, Л. Яценюк. С. Чупахіна та ін. Проблемам викладання в інклюзивному закладі освіти приділяли увагу науковці Л. Даниленко, С. Єфімова, Г. Нікуліна, Л. Савчук, О. Таранченко, І. Хафізулліна Е. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Як ми вже зазначали раніше «не зважаючи на зусилля закладу післядипломної педагогічної освіти щодо готовності педагогів до реалізації завдань інклюзивного навчання, залишається актуальним питанням підвищення рівня їхньої готовності до виконання інклюзивних функцій» [3]. Проведене опитування, щодо рівня сформованості інклюзивної компетентності педагогів у Запорізькій області, говорить про те, що треба звернути увагу при підготовці педагогів до роботи в інклюзивному середовищі на поглиблення знань в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, практичній підготовці та мотиваційної підтримки

педагогів. Впевнені, що «інвестиції у систематичну підготовку та розвиток педагогічних кадрів у напрямку інклюзії сприятимуть більш ефективному впровадженню інклюзивного навчання у закладах освіти області» [3].

Мета статті є визначення основних складових освітньої програми тренінгу, спрямованого на підготовку педагогічних працівників до ефективної організації освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання у закладах базової середньої освіти. Особлива увага приділяється методичному забезпеченню, розвитку компетенцій педагогів щодо роботи з учнями з особливими освітніми потребами та формуванню інклюзивного освітнього середовища.

Відповідно до мети сформульовані такі завдання.

1. Виокремити основні питання, на які слід приділити увагу при організації підвищення кваліфікації педагогів які працюють в інклюзивному освітньому просторі.

2. Систематизувати форми, методи та види діяльності, як компоненти Програми, відповідно професійних компетентностей педагогів.

Виклад основного матеріалу. Ми підтримуємо думку С. Чупахіної стосовно того, що «специфіка та багатогранність проблеми включення дітей з ООП потребує професійної готовності педагога до вирішення завдань у соціально-педагогічній, реабілітаційній, консультативно-діагностичній, психотерапевтичній, корекційній та ін. діяльності» [4]. Саме ця проблема і стояла перед фахівцями ЗОІППО при створенні програми тренінг. Були враховані питання, які розглядалися на фахових тренінгах для вчителів 5-6 класів закладів загальної середньої освіти, які забезпечували реалізацію нового Державного стандарту базової середньої освіти в темі «Особливості впровадження інклюзивного навчання та системний психолого-педагогічний супровід учнів з особливими освітніми потребами на рівні базової середньої освіти».

Мета тренінгу: сприяти формуванню в учасників тренінгу компетентностей, щодо ефективної роботи в інклюзивному освітньому середовищі відповідно до чинного нормативно-правового забезпечення, сучасного розуміння інклюзивного навчання. Відповідно до мети визначені такі завдання:

- засвоєння основних принципів і цінностей інклюзивної освіти;
- обізнаність з міжнародною та національною законодавчою базою у сфері інклюзивної освіти, з основними нормативно-правовими документами;
- засвоєння основних принципів і технологій організації освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища;

- опанування основними методами роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища, зокрема розроблення індивідуальної програми розвитку для дитини з особливими освітніми потребами;
- розширення знань про особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами (основи спеціальної педагогіки) та особливості їх навчання й виховання в умовах інклюзивного освітнього середовища;
- формування позитивного ставлення до інклюзивної освіти та професійний розвиток педагогічних працівників.

Програма тренінгу розрахована на 16 академічних годин та складається з 3 модулів:

Модуль 1. Вступ до інклюзивної освіти: реалії сьогодення.

Модуль 2. Основні стратегії інклюзивної освіти.

Модуль 3. Діагностичний. В кожному модулі по 3 теми та по 1 заліковій роботі (табл. 1).

Визначені теми навчального плану направлені на формування в учасників тренінгу ключових компетентностей згідно з професійним стандартом «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (табл. 2).

Таблиця 1

Навчально-тематичний план тренінгу

Зміст навчального модуля	Дистанційна форма навчання			
	Синхронні заняття	Асинхронні заняття	Самостійна робота	Разом
Модуль 1. Вступ до інклюзивної освіти: реалії сьогодення	2	4	2	8
Тема 1.1. Правові підстави організації інклюзивного навчання в закладах освіти	2			2
Тема 1.2. Роль та функція вчителя та асистента вчителя в інклюзивному класі. Робота у єдиній команді. Спільне викладання		2	1	3
Тема 1.3. Організація та забезпечення інклюзивного навчання		2	1	3
Модуль 2. Основні стратегії інклюзивної освіти	2	4		6
Тема 2.1. Командний підхід як необхідна умова забезпечення якісної освіти в інклюзивному класі	2			2
Тема 2.2. Підтримка учнів з особливими освітніми потребами в освітньому процесі		2		2
Тема 2.3. Потреби учнів з особливими освітніми потребами та забезпечення індивідуального підходу з урахуванням індивідуальних особливостей		2		2
Модуль 3. Діагностичний			2	2
Інтегрована залікова робота у дистанційному форматі			2	2
РАЗОМ:	4	8	4	16

Таблиця 2

Ключові компетентності педагогів

Професійні компетентності [5, с. 9-33]	Теми навчально-тематичного плану	Очікувані результати навчання [5, с. 443-453]
Б1.1. Здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові й індивідуальні особливості здобувачів освіти, їхній психоемоційний стан	Тема 1.2. Роль та функція вчителя та асистента вчителя в інклюзивному класі. Робота у єдиній команді. Спільне викладання Тема 1.3. Організація та забезпечення інклюзивного навчання Тема 2.2. Підтримка учнів з особливими освітніми потребами в освітньому процесі Тема 2.3. Потреби учнів з особливими освітніми потребами та забезпечення індивідуального підходу з урахуванням індивідуальних особливостей	Планувати і здійснювати освітній процес з урахуванням вікових й індивідуальних особливостей здобувачів освіти Укладати індивідуальну програму розвитку та/або індивідуальний навчальний план здобувача освіти (за потреби) у складі команди супроводу або самостійно.
Б1.4. Здатність формувати спільноту здобувачів освіти, у якій поважають і враховують права кожного	Тема 1.1. Правові підстави організації інклюзивного навчання в закладах освіти	Використовувати практики, що заохочують здобувачів освіти до ефективної взаємодії.

Продовження таблиці 2

Б2.2. Здатність конструктивно й безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу	Тема 1.2. Роль та функція асистента вчителя в інклюзивному класі. Робота у єдиній команді. Спільне викладання Тема 2.1. Командний підхід як необхідна умова забезпечення якісної освіти в інклюзивному класі	Організовувати діалог і полілог з учасниками освітнього процесу, поважаючи права людини й суспільні цінності
Б3.1. Здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії із здобувачами освіти в освітньому процесі	Тема 1.2. Роль та функція асистента вчителя в інклюзивному класі. Робота у єдиній команді. Спільне викладання Тема 2.2. Підтримка учнів з особливими освітніми потребами в освітньому процесі Тема 2.3. Потреби учнів з особливими освітніми потребами та забезпечення індивідуального підходу з урахуванням індивідуальних особливостей	Застосовувати механізми реалізації суб'єкт-суб'єктних відносин між вчителем і здобувачем освіти. Застосовувати навички координації та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти, підтримувати їхнє прагнення до саморозвитку, розкривати їхні здібності і пізнавальні можливості
Б3.2. Здатність залучати батьків до освітнього процесу на засадах партнерства	Тема 2.3. Потреби учнів з особливими освітніми потребами та забезпечення індивідуального підходу з урахуванням індивідуальних особливостей	Співпрацювати з батьками як учасниками освітнього процесу та/чи членами команди психолого-педагогічного супроводу особи з особливими освітніми потребами на засадах партнерства
Б3.3. Здатність працювати в команді із залученими фахівцями для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами	Тема 1.2. Роль та функція асистента вчителя в інклюзивному класі. Робота у єдиній команді. Спільне викладання Тема 2.1. Командний підхід як необхідна умова забезпечення якісної освіти в інклюзивному класі Тема 2.3. Потреби учнів з особливими освітніми потребами та забезпечення індивідуального підходу з урахуванням індивідуальних особливостей	Співпрацювати з асистентом учителя та іншими фахівцями на основі принципів командної взаємодії та з метою надання підтримки здобувачам освіти з особливими освітніми потребами
В1.1. Здатність створювати умови, які забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища	Тема 1.1. Правові підстави організації інклюзивного навчання в закладах освіти Тема 1.3. Організація та забезпечення інклюзивного навчання	Обирати й застосовувати Інструменти для інклюзивного навчання, принципи й стратегії універсального дизайну й розумного пристосування для забезпечення доступності освітнього середовища
В1.2. Здатність до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами	Тема 1.2. Роль та функція асистента вчителя в інклюзивному класі. Робота у єдиній команді. Спільне викладання Тема 1.3. Організація та забезпечення інклюзивного навчання Тема 2.2. Підтримка учнів з особливими освітніми потребами в освітньому процесі Тема 2.3. Потреби учнів з особливими освітніми потребами та забезпечення індивідуального підходу з урахуванням індивідуальних особливостей	Обирати й застосовувати Інструменти для інклюзивного навчання, принципи й стратегії універсального дизайну й розумного пристосування для забезпечення доступності освітнього середовища
В1.3. Здатність забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного здобувача освіти з урахуванням вікових та інших індивідуальних особливостей	Тема 1.1. Правові підстави організації інклюзивного навчання в закладах освіти Тема 1.3. Організація та забезпечення інклюзивного навчання	Проектувати чи застосовувати самостійно створені матеріали, інші засоби навчання в освітньому середовищі з урахуванням індивідуальних потреб і здібностей кожного здобувача освіти; залучати здобувачів освіти і їхніх батьків до створення сприятливих умов в освітньому середовищі
В2.1. Здатність організувати безпечне освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу	Тема 1.2. Роль та функція асистента вчителя в інклюзивному класі. Робота у єдиній команді. Спільне викладання Тема 1.3. Організація та забезпечення інклюзивного навчання	Інтегрувати апробовані здоров'язбережувальні технології, засоби й ресурси в освітній процес, зокрема для запобігання та протидії насильству, булінгу (цькуванню)

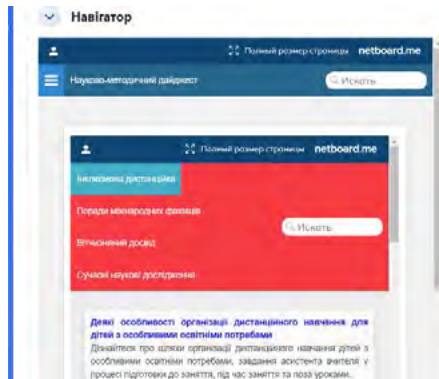

Рис. 1. Навігатор

Інформаційний контент тренінгу розміщено на платформі підвищення кваліфікації педагогічних працівників Запорізької області (<https://ele.zp.ua/training/?redirect=0>). На сторінці тренінга «Організація освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання в закладах базової середньої освіти» педагогам рекомендується самостійно

ознайомитися з матеріалами науково-методичного дайджеста створеного на платформі Netboard.me (рис. 1).

До кожного модуля пропонується взяти участь у вебінарі в синхронному режимі взаємодії. Під час вебінарів слухачам пропонується взяти участь в інтерактивних вправах, створених за допомогою сервісів Google Meet, Padlet, Canva, Genially, за допомогою сервісів Google Classroom, педагоги працюють в групах та презентують свою роботу. Самостійне виконання завдань інтерактивної вправи в дистанційному режимі дає змогу слухачам закріпити набуті знання та перевірити себе. В інтерактивних вправах (діяльність «Урок») пропонується завдання різного контенту: відеофайли, теоретичний матеріал, завдання «Вибір з множини», «Так-Ні». На кожній сторінці інтерактивної вправи є запитання та варіанти відповіді (рис. 2).

Підсумком участі у тренінгу є виконання двох залікових робіт. (табл. 3).

Рис. 2. Інтерактивні вправи

Таблиця 3

Підсумкові залікові роботи

№ п/п	Модуль	Зміст залікової роботи
1.	Модуль 1	Завдання 1 Поєднати основні поняття, щодо інклюзивного навчання, з їх визначенням. Завдання 2 Скласти кодекс честі педагога інклюзивного класу. Вітається креативність при оформленні. Завдання 3 Визначити зміст моделей співпраці учителя та асистента учителя.
2.	Модуль 2	Завдання 1 Зробити аналіз змісту таблиці «Рівні підтримки в освітньому процесі у закладах загальної середньої освіти» (Постанова КМУ від 15.09.2021 № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», додаток 1), та обрати рівні надання підтримки особи з особливими освітніми потребами відповідно до визначеного твердження. Завдання 2 Поєднати види адаптації з їх характеристикою та прикладами використання.

Висновки. Успішна реалізація інклюзивного навчання у закладах базової середньої освіти потребує системного підходу до підготовки педагогів та розвитку їхніх компетенцій. Ґрунтуючись державними вимогами, щодо організації інклюзивного навчання в закладах освіти, висновках, які були зроблені в результаті опитування рівня сформованості інклюзивної компетентності педагогічних працівників закладів освіти Запорізької області, з урахуванням тенденцій сьогодення, виокремлені основні питання, на які слід звертати увагу при організації підвищення кваліфікації педагогів які працюють в інклюзивному освітньому просторі. Були систематизовані форми, методи та види діяльності, як компоненти Програми, відповідно професійних компетентностей педагогів. Це дає можливість слухачам тренінгу збагатити свої знання актуальним педагогічним інструментарієм та вдосконалити навички щодо роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах. Важливою складовою є співпраця між усіма учасниками освітнього процесу – педагогами, спеціалістами, батьками та учнями, що забезпечить гармонійний розвиток кожної дитини незалежно від її особливих освітніх потреб.

Подальша робота полягає в тому, щоб проводити періодично опитування педагогів щодо

потреб в організації навчання та виховання в інклюзивному просторі, та вчасно вносити корективи в програму тренінгу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2022 р. № 2145-VIII. Київ : *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38-39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 13.03.2025).
2. Концепція НУШ. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 15.03.2025).
3. Мінакова І.В., Авдєєва С.О. Рівень сформованості інклюзивної компетентності педагогічних працівників закладів освіти Запорізької області (результати онлайн опитування). *Інноваційна педагогіка*, 2024. № 77. С. 95-99. URL: <http://innovpedagogy.od.ua/archives/2024/77/20.pdf> (дата звернення 14.03.2025).
4. Чупахіна С. Сучасні підходи у підготовці майбутніх педагогів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Освітній простір України*. 2017. №11. С. 114-122. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/esu/article/view/2986/3394> (дата звернення 14.03.2025).
5. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Затверджено наказом МОН України від 29.08.2024. № 1225. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/929/92993/646-ilovepdf_merged_1.pdf (дата звернення 16.03.2025).